

УДК 351

DOI: 10.26565/2075-1834-2020-29-02

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗДОБУТТЯ (ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО КАРАНТИНУ

Кагановська Т. Є.,

доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
Заслужений юрист України,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: law@karazin.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4427-2038>

АНОТАЦІЯ: у статті йде мова про те, що перед освітянами сьогодні стоїть багатомірне випробування – необхідність приймати об'єктивні рішення щодо забезпечення (організації та збереження) навчального процесу сьогодні, відповідальність за наслідки цих рішень – у майбутньому; наголошується, що перед українською (вищою) школою постало випробування неготовністю переходу на тривале дистанційне навчання; автором розглянуто й проаналізовано законодавче забезпечення щодо застосування дистанційного навчання у закладах освіти; охарактеризовано рівень готовності юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна до тривалого дистанційного навчання; розглянуто наслідки сумнівної ідентифікації та автентифікації суб'єктів освітнього процесу та обвинувачення науково-педагогічних працівників у несумлінному виконанні контрольних функцій; надано пропозиції щодо покращення системи дистанційного навчання в цілому; проаналізовано інформаційні ресурси zakon.rada.gov.ua, mon.gov.ua, mon-covid19.info, osvita.ua, redpresa.ua; детально проаналізовано постанови Кабінету Міністрів України, Накази, листи Міністерства освіти і науки України, Положення про дистанційне навчання, Укази Президента України, Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про вищу освіту», охарактеризовано як, завдяки консолідованій позиції професорсько-викладацького складу, скерованій на досягнення загальної мети, у цілому реалізація рекомендацій МОН на юридичному факультеті Каразинського університету формально відбувається; зазначено, що законодавчого регулювання питання щодо здійснення дистанційного навчання, крім указаних законів і Положення про дистанційне навчання, до сьогодні не існує, а нормативні документи МОН та листи носять рекомендаційний характер і не мають загальнообов'язкової нормативної сили; висловлено занепокоєння з приводу того, що немає уніфікованого засобу автентифікації здобувачів вищої освіти, що особливо актуально для дистанційного навчання; зазначено, що дистанційні технології не є прийнятними для складання екзаменів, державної атестації, захистів випускових кваліфікаційних робіт, оскільки відсутні дієві технічні й організаційні засоби і способи ідентифікації/автентифікації особи; відзначено, що оскільки державна атестація з правничих спеціальностей давно здійснюється у письмовій формі, то в умовах карантину її можна провести аудиторно за умови дотримання соціальної дистанції не менше 1,5 м чи мінімальної площі на одну особу – 10 кв. м та використання засобів індивідуального захисту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: вища (юридична) освіта, право, закон, положення, карантин, здобувачі вищої освіти.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА ПОЛУЧЕНИЕ (ВЫСШЕГО ЮРИДИЧЕСКОГО) ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ОБЩЕГОСУДАРСТВЕННОГО КАРАНТИНА

Кагановская Т. Е.,

доктор юридических наук, профессор,
декан юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина,
Заслуженный юрист Украины,
г. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: law@karazin.ua
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4427-2038>

АННОТАЦИЯ: в статье идет речь о многомерном испытании системы образования сегодня – необходимости принимать объективные решения по обеспечению (организации и сохранению) учебного процесса; отмечается, что перед украинская (высшая) школа была не готова к переходу на длительное дистанционное обучение; автором рассмотрено и проанализировано законодательное обеспечение относительно применения дистанционного обучения в учреждениях образования; охарактеризован уровень готовности юридического факультета ХНУ им. В.Н.Каразина к длительному дистанционному обучению; рассмотрены последствия сомнительной идентификации и аутентификации субъектов образовательного процесса и обвинения научно-педагогических работников в

недобросовестном исполнении контрольных функций; даны предложения по улучшению системы дистанционного обучения в целом; проанализированы информационные ресурсы zakon.rada.gov.ua, mon.gov.ua, mon-covid19.info, osvita.ua, pedpresa.ua; подробно проанализированы постановления Кабинета Министров Украины, приказы, письма Министерства образования и науки Украины, Положение о дистанционном обучении, Указы Президента Украины, Законы Украины «О высшем образовании», «Об образовании», «О среднем образовании», «О высшем образовании», охарактеризовано то, как, благодаря консолидированной позиции профессорско-преподавательского состава, направленной на достижение общей цели, в целом реализация рекомендаций МОН на юридическом факультете Каразинского университета осуществляется.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: высшее (юридическое) образование, право, закон, положение, карантин, соискатели высшего образования.

LEGAL SUPPORT AND ENFORCEMENT OF RIGHTS FOR OBTAINING (HIGHER LEGAL) EDUCATION IN THE CONDITIONS OF NATIONAL QUARANTINE

Tetyana Kahanovska,

Doctor of Law, Professor,
Dean of the Faculty of Law
Kharkov National University
named after V.N. Karazin,
Honored Lawyer of Ukraine,
Kharkiv, 61022, Maidan Svobody 4,
e-mail: law@karazin.ua

orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4427-2038>

ANNOTATION: the article refers to the fact that before educators today is multivariate testing – need to make objective decisions to ensure the (organization and preservation) of the educational process today, the responsibility for the consequences of these decisions in the future; notes that in the face of (high) school stood the test of unwillingness of the transition to long distance training; the author reviewed and analyzed the legislative provision regarding the application of distance learning in educational institutions; characterized the level of preparedness of the law faculty of the KhNU named. V. N. Karazin Kharkiv national University for long distance learning; consider the consequences of questionable identification and authentication of subjects of educational process and the prosecution of scientific and pedagogical workers in the unfair execution of control functions; the proposal to improve the system of distance learning in General; analyzes information resources zakon.rada.gov.ua, mon.gov.ua, mon-covid19.info, osvita.ua, pedpresa.ua; analyzed decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine, Orders, letters of the Ministry of education and science of Ukraine, the Regulations on distance education, decrees of the President of Ukraine, Laws of Ukraine "On higher education", "On education", "On secondary education", "On higher education" described as, thanks to the consolidated position of the teaching staff, aimed at achieving a common goal, in General, the implementation of the recommendations of the Ministry of Education and Science at the law faculty of Karazin University formally occurs; provided that the legislative regulation of the issue regarding the implementation of distance learning, in addition to these laws and Regulations on distance learning, until today does not exist, and normative documents of the Ministry of education and science of Ukraine and letters are Advisory in nature and do not have binding normative force; expressed concern about the fact that there is no unified authentication of applicants for higher education, especially for distance learning; provided, what remote technology are not acceptable for exams, state certification, and protection of final qualification works, because there is no effective technical and organizational means and methods of identification/authentication of the entity; noted that since state certification of legal specialties is a long time in writing, in terms of quarantine, it can be done cool subject to social distance not less than 1.5 m or the minimum area per person – 10 sq m and the use of personal protective equipment.

KEY WORDS: higher (legal) education, law, regulations, quarantine, applicants for higher education.

COVID-19. Коли мова йде про загрозу для людських життів, усе інше йде на другий план, однак для представників освітнього середовища питання, пов'язані з процесом навчання, й у таких умовах не втрачають актуальності. Причому, перед освітянами стоїть багатовимірне випробування, а саме – необхідність приймати об'єктивні рішення щодо забезпечення (організації та збереження) навчального процесу сьогодні, відповідальність за наслідки цих рішень – у майбутньому, прийняття нової освітньої реальності та планування і прогнозування на перспективу – сьогодні, входження у нову реальність одразу, без перехідного періоду – незабаром.

Постановка проблеми. Нездатність приймати нові виклики, спровокована пандемією, сьогодні яскраво постала перед українською (вищою) школою у вигляді неготовності до переходу на тривале дистанційне навчання. Незалежно від того, що термін «дистанційне навчання» давно відомий, проте реалії сьогодення, з ним пов'язані, є почасти контраверсійними, про що хотілось би вести розмову у нашому дослідженні.

Мета статті. Розглянути й проаналізувати проблемні питання підготовки й атестації майбутніх правників, викликані заходами карантину в Україні.

Завдання. Проаналізувати законодавче забезпечення щодо застосування дистанційного навчання у закладах освіти; охарактеризувати рівень готовності юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна до

тривалого дистанційного навчання; розглянути наслідки сумнівної ідентифікації та автентифікації суб'єктів освітнього процесу та обвинувачення науково-педагогічних працівників у несумлінному виконанні контрольних функцій; надати пропозиції щодо покращення системи дистанційного навчання.

Огляд праць із зазначеної проблематики. З метою дослідження обраної теми було проаналізовано інформаційні ресурси zakon.rada.gov.ua, mon.gov.ua, mon-covid19.info, osvita.ua, pedpresa.ua тощо.

Виклад матеріалу. На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 року № 255 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [1] у зв'язку з установленням карантину на усій території України заборонене відвідування закладів освіти її здобувачами. Відповідно до наказу МОН від 16 березня 2020 року № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню корона вірусу COVID-19» [2] керівники закладів освіти на період карантину забезпечують виконання освітніх програм із використанням технологій дистанційного навчання, оскільки XXI ст. – це час потужних інформаційних технологій. Розмови про актуальність і необхідність дистанційного навчання на часі вже упродовж 20-ти останніх років. Однак, такий контекст спершу був продиктований перш за все бажанням зробити відкритим доступ до вищої освіти якомога більшої кількості бажаючих, а сама форма навчання так і не витіснила повністю заочну, а застосовувалась здебільшого у межах денної чи заочної лише як можливість виконати окремі завдання офлайн або автоматизовано. Взагалі в історичному розрізі спроби надавати і отримувати освітні послуги дистанційно датовано серединою-кінцем XVIII ст. і пов'язуються вони з появою регулярного і доступного поштового зв'язку в Європі, проте тоді таке навчання називали «кореспондентським». В Україні датою офіційного запровадження дистанційного навчання умовно є Наказ МОН № 40 від 21 січня 2004 року, яким було затверджено «Положення про дистанційне навчання» (втратив чинність на підставі Наказу МОН № 466 (з 0703-13) від 25 квітня 2013 року) [3], яке поклало початок запровадженню нових технологій у галузі освіти. Зараз є чинним Положення про дистанційне навчання, затверджене Наказом МОН № 466 від 25 квітня 2013 року [4] з подальшими змінами. Відповідно наступне декларування питання дистанційної освіти прописане в Указі Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [5] на рівні того, що по-перше, прийнято Положення про дистанційне навчання; по-друге, оновлення законодавчої бази вимагає появи актів щодо врегулювання питань організації здобуття загальної середньої та позашкільної освіти за дистанційною формою навчання (тут і далі курсив наш – Т.К.); по-третє, удосконалення системи освіти передбачає створення, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, регіональних центрів дистанційного навчання; по-четверте, заходи, спрямовані на забезпечення інформатизації освіти передбачають створення системи дистанційного навчання, зокрема для дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні тощо [5]. (Про вищу освіту тут мова взагалі не йде! – Т.К.).

Зокрема п. 1 ст. 49. «Форми здобуття освіти в закладах вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014 року до таких форм з-поміж інших основних відносить й дистанційну, а п. 4 цієї ж статті дає визначення поняття «дистанційна форма здобуття освіти» як індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [6]. Ця інформація повністю збігається з інформацією, закріпленою в чинному Законі України «Про освіту» № 2145-VIII від 05 вересня 2017 року [7]. Також відповідно до п.3 ст. 4 Закону України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16 січня 2020 року [8] йде форма про здобуття повної загальної середньої освіти, зокрема й з дистанційною формою й у п. 1 ст. 12 йдеться, що у закладах загальної середньої освіти.

По суті, жодної іншої, законодавчо закріпленої інформації про дистанційне навчання ми не маємо. З цього витікає висновок, що бодай якихось чітких вказівок на те, який вигляд повинне мати дистанційне навчання у закладі освіти, перед початком карантину не було, й, по суті, так і не має, бо, як свідчить інформація у мережі Internet, всі причетні до нинішнього освітнього процесу роблять це на власний розсуд і, виходячи з наявних інформаційно-комунікаційних засобів, тобто з власних можливостей.

Упродовж майже двох місяців здійснюється дистанційно освітня діяльність і на юридичному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (далі – Університет). Завдяки консолідованій позиції професорсько-викладацького складу, скерованій на досягнення загальної мети, у цілому реалізація рекомендацій МОН формально відбувається. Серед викладачів юридичного факультету Університету, які вже підвищили свою кваліфікацію за програмою «Технології дистанційної освіти», практично всі штатні працівники, тому завдяки цьому факту, нинішню ситуацію було сприйнято відповідально, спокійно і розсудливо. З огляду на зазначене, можемо стверджувати, що на даному етапі навчальний процес на юридичному факультеті триває практично у звичному режимі з єдиною відмінністю – на відстані. Ми вже маємо практичний досвід дистанційної роботи зі студентами за

допомогою електронної пошти, платформ Moodle і Zoome, Google Класс і Skype і з колегами за допомогою Facebook, Viber, Zoom, електронна пошта. Однак, така практика все ж викликає низку запитань і пересторог, зокрема, щодо проведення як підготовки, так і заліково-екзаменаційної сесії, й державної атестації здобувачів вищої юридичної освіти за спеціальностями 081 Право і 293 Міжнародне право.

Слід зазначити, що Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (далі – Університет) дистанційному навчанню в усі часи приділяв багато уваги. В Університеті створено структурний підрозділ Інститут післядипломної освіти та заочного (дистанційного) навчання (далі – Інститут) з власною сторінкою на сайті Університету за посиланням URL: <https://dist.karazin.ua>. Робота цього Інституту у структурі Університету націлена саме на надання знань про дистанційне навчання тим, хто цього потребує, забезпечення можливості здобувачам вищої освіти отримувати інформацію дистанційно, якщо цього вимагає освітній процес, шляхом реєстрації на всесвітній платформі Moodle, й у подальшому – збагачення цієї платформи відкритими курсами, банком тестів, створенням системи проведення різних видів автоматизованого контролю знань тощо, що в перспективі може застосовуватися у навчальному процесі як повністю, так і частково, що сприятиме оптимізації аудиторної роботи викладача і студента і надасть можливість студенту одразу після виконання завдання отримати неупереджену оцінку відповідно до результатів виконаної ним роботи тощо.

Тож під час карантину навчальний процес не може мати іншого формату, крім дистанційного. Міністерство освіти і науки України нагадує, що ЗВО мають академічну автономію, тому самостійно організовують освітній процес в умовах карантину. За необхідності ЗВО має бути готовим коригувати навчальні плани, ущільнювати, оптимізувати, переносити навчальні дисципліни чи практику. Цей процес має бути організований збалансовано і давати студентам знання, а не просто позначку про складання дисципліни. Дистанційний процес варто шліфувати, вдосконалювати на підставі результатів опитувань викладачів і студентів. Тривалість навчальних дисциплін чи їхню кількість скорочувати не можна, а лише ущільнювати чи переносити на невідкладних курсах у окремих випадках. Графіки екзаменаційних сесій складають самі ЗВО і вони не повинні їх порушувати. Якщо сесію буде призначено, а карантин ще триватиме, МОН допускає дистанційне синхронне складання екзаменів, проте ідентифікація особистості повинна бути надійною. Однак, ні єдиний державний кваліфікаційний іспит та атестація осіб, що здобувають ступені доктора філософії, доктора мистецтва, доктора наук як і сам захист дисертації слід відтермінувати до нормалізації епідеміологічної ситуації в державі [9].

Як уже було зазначено вище, законодавчого регулювання питання щодо здійснення дистанційного навчання, крім указаних законів і Положення про дистанційне навчання, до сьогодні не існує, а нормативні документи МОН та листи носять рекомендаційний характер і не мають загальнообов'язкової нормативної сили.

Так, 31 березня 2020 року, в ефірі «Сніданку з 1+1» т.в.о. Міністра освіти Л. Мандзій наголошувала на необхідності перевірки здобутих дистанційним шляхом знань за першої можливості аудиторно (тут і далі виділення наше – Т.К.), оскільки у всіх це дистанційне навчання відбувається по-різному [10]. Пізніше, вже у листі МОН «Щодо організованого завершення 2019/2020 навчального року та зарахування до закладів загальної середньої освіти» від 31 березня 2020 р. № 1/9-182 [11], було наголошено, що через відсутність єдиної системи і єдності підходів у питанні застосування дистанційного навчання рекомендовано повторення лише окремих тем.

У листі МОН «Щодо завершення 2019/20 навчального року» від 27 березня 2020 року № 1/9-178 зазначено, якщо виникне необхідність проведення чергових заліково-екзаменаційних сесій дистанційно (синхронно) у зв'язку із забороною відвідувати навчальні заклади, то має бути забезпечена «надійна автентифікація здобувачів» [12]. Однак, МОН України як центральний орган виконавчої влади, що координує і забезпечує здійснення державної політики у сфері освіти, зокрема вищої, й видає дипломи про вищу освіту державного зразка, за підсумками виконання освітніх програм та атестації здобувачів, повинно було б встановити уніфікований засіб автентифікації здобувачів вищої освіти, бо це стане головним запобіжником імовірного масового звернення до судів здобувачів вищої освіти, зокрема юридичної (як особливо фахово підготовлених і таких, що є носіями професійної правової свідомості й необхідності обов'язково захищати права, свободи і законні інтереси як громадян, так і власні).

Питання автентифікації здобувачів особливо актуальне щодо іноземних студентів, які навчаються у ЗВО України, але під час карантину перебувають у країнах, громадянами яких вони є. Іноземні держави, які обирають для своїх вступників заклади вищої освіти України для здобуття вищої освіти, високо цінують українську освіту і науку (у тому числі правничу), й пріоритетно наголошують саме на денній формі навчання своїх студентів. Тож, не виключено, що проведення державної атестації (за рівнем вищої освіти бакалавра за спеціальностями 081 Право та 293 Міжнародне право) для студентів – громадян інших держав без їхньої особистої присутності може бути негативно сприйняте іноземними замовниками освітніх послуг в Україні, зокрема з юридичного фаху, а це може мати для нас негативні репутаційні наслідки.

Тож не варто забувати й про наслідки у випадку сумнівної ідентифікації та автентифікації суб'єктів освітнього процесу, а вони є реальними й негативними.

Крім того, у результаті застосування дистанційних технологій цілком прогнозовано можуть виникнути підозри, або, навіть, обвинувачення і у бік науково-педагогічних працівників у несумлінному виконанні ними контрольних функцій, завищенні або заниженні балів, необґрунтованій позитивній оцінці навчальних досягнень при несамостійній їх демонстрації (несамостійного або виконаного з порушенням вимог академічної доброчесності складання екзамена, заліку, виконання й захисту письмової роботи). Невдоволення роботою викладача у форматі дистанційного режиму, вимоги щодо скасування або перегляду результатів сесії у ЗВО надходять у першу чергу від студентів, які навчаються за кошти державного бюджету, і першочергово від тих, які отримують стипендію або прагнули її отримувати, починаючи саме після цієї заліково-екзаменаційної сесії, але, на їх думку, «щось пішло не так», тому будуть шукати винного. Дух змагальності для студентів-бюджетників дуже важливий і дуже часто вони не стільки заздрають тим, хто вийшов на стипендію, скільки неохоче впускають до лав кращих нові обличчя.

Варто наголосити, що дистанційні технології не є прийнятними для проведення екзаменаційних сесій, а саме для складання екзаменів, державної атестації, захистів випускових кваліфікаційних робіт, адже, як ми вже зазначали вище, оскільки відсутні дієві технічні й організаційні засоби і способи ідентифікації/автентифікації особи та відсутності реального (об'єктивного візуального) контролю за самостійністю виконання студентами відповідних завдань науково-педагогічними працівниками і представниками адміністрації ЗВО, що може призвести введення в оману контрольованими суб'єктами (студентами) контролюючих суб'єктів (науково-педагогічних працівників, представників адміністрації факультетів), а отже – й умови для масових порушень законодавства з боку студентів.

Такі обставини містять очевидні криміногенні ризики для учасників освітніх правовідносин, є порушенням академічної доброчесності, але суттєвих правових санкцій ці порушення, на жаль, не передбачають.

На жаль, засоби інформаційно-комунікаційного відео-зв'язку дозволяють приховувати/«розмивати» об'єкти, що потрапляють у об'єктив, також при такому зв'язку є можливість сховати навушник, через який може кимось начитуватися відповідь під час усної бесіди, виконання письмового завдання може здійснюватися вже дипломованим, досвідченим фахівцем, який не буде потрапляти в кадр, а працювати за віддалено налаштованим пристроєм за принципом конференц-зв'язку в іншій кімнаті тощо. Водночас, науково-педагогічні працівники виступають не просто фахівцями, які надають освітню послугу, а службовими особами, адже виконують організаційно-розпорядчі обов'язки, тож у період офіційного виконання ними контрольних заходів і складання відповідних документів, які це засвідчують, вони стають потенційними суб'єктами деяких злочинів у сфері службової діяльності й діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг (зловживання владою або службовим становищем, співучасть, підробка тощо), а це вже зовсім інша відповідальність – кримінальна. І, звісно, як це відбувається в закладах освіти, ланцюжок відповідальності крім викладача-предметника торкнеться й керівника закладу вищої освіти, й очільника структурного підрозділу та завідувачів кафедр, а це знову репутаційні втрати як для конкретного викладача, так і для навчального підрозділу й закладу вищої освіти в цілому.

Щодо специфіки державної атестації з правничих спеціальностей, то вже тривалий час вона здійснюється у ЗВО у письмовій формі, що доводить неупередженість і об'єктивність контролю та оцінювання якості навчальних досягнень здобувачів вищої юридичної освіти. Важливою тут також є анонімність (щодо здобувачів вищої освіти) розгляду, перевірки і оцінювання письмових робіт під час державного екзамену, бо здобувач певен, що його знання і компетентності оцінені об'єктивно, у чому також зацікавлений сам ЗВО та роботодавець. Крім того, результати оцінки письмової роботи завжди можна переглянути. Таким чином, державна атестація здобувачів вищої юридичної освіти може відбуватися за правилами, які вже визначені державою в умовах карантину (дотримання соціальної дистанції не менше 1,5 м чи мінімальної площі на одну особу – 10 кв.м, використання засобів індивідуального захисту тощо). Тому написання відповідних атестаційних робіт можна здійснити за умов, визначених для ЗНО.

Висновки. Тож, очевидним є той факт, що система освіти в нашій країні до дистанційного навчання готовою не була. Звісно, багато вдалося в таких умовах зробити, знайти чимало шляхів для взаємодії викладачів і студентів, вчителів і учнів, проте дуже прикро, що досі не існує загальнонаціональної платформи для такої взаємодії, а дистанційна освіта у певних ЗВО якщо й мала місце, то всі ці роки була простими й банальними курсами підвищення кваліфікації, і навряд чи кожному доводилося у подальшому ще колись працювати у цьому напрямку. Тож дуже хочеться сподіватися, що МОН врахує всі наявні помилки і буде долати ситуацію, що склалася, на перспективу. Сьогодні ми переконалися, що сучасні діти, як і дорослі, не схильні до «самостей» – саморозвитку, самовдосконалення, самостійного пошуку, самовиховання тощо. Крім того, якщо вже нас налаштовують на нову реальність після епідемії, то, навряд чи можна лишати тему навколо дистанційної освіти у тому форматі, в якому вона існує. Варто

до розв'язання цього питання підійти комплексно – від юриспруденції до педагогіки, від розробки методології цієї форми передачі знань до законодавчого закріплення всіх нюансів процесу.

Таким чином, у ситуації, що склалася з розповсюдженням COVID-19 у світовому масштабі, у розпал навчального року, з метою підтримки учасників освітнього процесу, координації і коригування їхніх дій, на державному рівні було б варто забезпечити наступне:

1. Зібрати нормативну базу, яка регулює питання дистанційного навчання і належної легальної фіксації отриманих дистанційним шляхом результатів навчання в Україні і довести її до відома всіх освітніх установ. У випадку необхідності прийняти додаткові постанови, накази, розпорядження, положення, листи на ім'я керівників освітніх установ, у яких конкретизувати питання дистанційної передачі знань.

2. На високому рівні укласти і довести до відома освітніх установ Методичних рекомендацій/Методологічних засад щодо організації процесу дистанційного навчання з чіткими вказівками і практичними настановами.

3. Освітнім установам необхідно постійно комунікувати зі здобувачами освіти, чітко інформувати їх з приводу всіх нюансів і строків освітнього процесу на дистанційній основі, запропонувати кілька варіантів дистанційного навчання – електронна пошта, Google classroom, Moodle, Skype, Zoom, Facebook тощо.

4. Освітнім установам не ігнорувати графік навчального процесу, підготувати конспекти теоретичного матеріалу; відео-матеріали, завдання тощо оприлюднювати відповідно до навчального розкладу, чітко обумовлювати строки виконання тих чи інших завдань.

5. Міністерству освіти і науки скласти добірки корисних посилань на портали, де розміщено відео-уроки, тематичні курси, вебінари, майстер-класи, безкоштовні підручники, каталоги науково-популярних фільмів, он-лайн-бібліотечні ресурси, періодичні видання, забезпечити адаптацію, психологічну підтримку і супровід учасників дистанційного навчання.

6. У перспективі необхідно створити універсальний ресурс – «Електронна освіта», у якому передбачити можливість спілкування-консультування з учителями/викладачами в режимі он-лайн з приводу вивчення нового матеріалу чи отримання допомоги у вирішенні практичних вправ, чи завдань.

7. Залучити провідні вітчизняні видавництва до створення нових освітніх ресурсів у безкоштовному доступі, які стануть додатковими джерелами здобуття інформації.

8. Узагальнити/систематизувати інформацію, яка допоможе готуватися до ЗНО чи інших підсумкових атестацій.

9. Організувати профорієнтаційний портал для старшокласників, ігровий – для молодших школярів, імітаційний – для студентів, що матиме культурно-розважальну мету та допомагатиме під час необхідності зробити певний вибір відповідно до соціального статусу.

10. Чітко контролювати звітування про виконані домашні завдання учнями чи студентами і забезпечити об'єктивне оцінювання цих робіт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 року № 255 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrm020420ayini-vid-11-bereznya-2020-r-211>.
2. Наказ МОН від 16 березня 2020 року № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19>.
3. Наказ МОН № 40 від 21 січня 2004 року, яким було затверджено «Положення про дистанційне навчання» (втратив чинність на підставі Наказу МОН № 466 (з 0703-13) від 25 квітня 2013 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04>.
4. Положення про дистанційне навчання, затверджене Наказом МОН № 466 від 25 квітня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#top>.
5. Указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». URL: <https://osvita.ua/legislation/other/36322>.
6. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05 вересня 2017 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t172145?an=1>.
8. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16 січня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
9. Університети та коледжі. Дистанційне навчання. URL: <http://mon-covid19.info/uni>.
10. У школьників після карантину обов'язательно проверят усвоенный материал во время дистанционного обучения. URL: <https://tsn.ru/ru/ukrayina/u-shkolnikov-posle-karantina-obyazatelno-proveryat-usvoennyj-material-vo-vremya-distancionnogo-obucheniya-1518102.html>.
11. Лист МОН «Щодо організованого завершення 2019/2020 навчального року та зарахування до закладів загальної середньої освіти» від 31 березня 2020 р. № 1/9-182. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizovanogo-zavershennya-20192020-navchalnogo-roku-ta-zarahuvannya-do-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.
12. Лист МОН «Щодо завершення 2019/20 навчального року» від 27 березня 2020 року № 1/9-178. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/5e7e02a95ff0e630225754.pdf>.

REFERENCES

1. Postanova Kabi`netu Mi`ni`stri`v Ukraini vi`d 02 kvi`tnya 2020 roku # 255 «Pro vnesennya zmi`n do postanovi Kabi`netu Mi`ni`stri`v Ukraini vi`d 11 bereznya 2020 r. # 211 «Pro zapobi`gannya poshirennyu na teritori`yi Ukraini gostroyi respi`ratornoyi khvorobi COVID-19, sprichinenoї koronavi`rusom SARS-CoV-2». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrm020420ayini-vid-11-bereznya-2020-r-211>.
2. Nakaz MON vi`d 16 bereznya 2020 roku # 406 «Pro organi`zaczi`jni` zakhodi dlya zapobi`gannya poshirennyu koronavi`rusu COVID-19». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19>.
3. Nakaz MON # 40 vi`d 21 si`chnya 2004 roku, yakim bulo zatverdzheno «Polozhennya pro distanczi`jne navchannya» (vtrativ chinni`st` na pi`dstavi` Nakazu MON # 466 (z 0703-13) vi`d 25 kvi`tnya 2013 roku). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04>.
4. Polozhennya pro distanczi`jne navchannya, zatverdzhene Nakazom MON # 466 vi`d 25 kvi`tnya 2013 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#top>.
5. Ukaz Prezidenta Ukraini # 344/2013 vi`d 25 chervnya 2013 roku «Pro Naczi`onal`nu strategi`yu rozvitku osviti v Ukraini` na peri`od do 2021 roku». URL: <https://osvita.ua/legislation/other/36322>.
6. Zakon Ukraini «Pro vishhu osvitu» # 1556-VII vi`d 1 lipnya 2014 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Zakon Ukraini` «Pro osvitu» # 2145-VIII vi`d 05 veresnya 2017 roku. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t172145?an=1>.
8. Zakon Ukraini «Pro povnu zagal`nu serednyu osvitu» # 463-І Kh vi`d 16 si`chnya 2020 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
9. Uni`versiteti ta koledzhi`. Distanczi`jne navchannya. URL: <http://mon-covid19.info/uni>.
10. U shkol`nikov posle karantina obyazatel`no proveryat usvoenny`j material vo vremya distanczionnogo obucheniya. URL: <https://tsn.ua/ru/ukrayina/u-shkolnikov-posle-karantina-obyazatelno-proveryat-usvoennyj-material-vo-vremya-distancionnogo-obucheniya-1518102.html>.
11. List MON «Shhodo organi`zovanogo zavershennya 2019/2020 navchal`nogo roku ta zarakhuvannya do zakladi`v zagal`noyi seredn`oyi osviti» vi`d 31 bereznya 2020 r. # 1/9-182. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizovanogo-zavershennya-20192020-navchalnogo-roku-ta-zarakhuvannya-do-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.
12. List MON «Shhodo zavershennya 2019/20 navchal`nogo roku» vi`d 27 bereznya 2020 roku # 1/9-178. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/5e7e02a95ff0e630225754.pdf>.